

UČÍME DĚTI UČIT SE

MANUÁL PRO EVALUACI VÝUKY PODPORUJÍCÍ ROZVOJ KOMPETENCE K UČENÍ

Hana Kasíková, katedra pedagogiky, FF UK v Praze

Jaký je základní účel evaluačního nástroje?

Evaluační nástroj je zaměřen na zhodnocení výuky z nejpodstatnějšího hlediska

- jak jsou ve výuce vytvářeny podmínky k tomu, aby se u žáků rozvíjela kompetence k učení nejen ve a pro školu, ale i pro životní situace.

U vytváření podmínek ve výuce jde především o to

- aby podněcovaly žáky k dalšímu učení,
- aby si žáci ve výuce osvojili znalosti, dovednosti, schopnosti a postoje, důležité pro motivaci k učení, úspěch a pokrok v učení.

Pro koho je evaluační nástroj určen?

Evaluační nástroj je určen pro učitele ve školách základních (zejména na druhém stupni) a středních (všeobecně vzdělávacích i odborných), příp. pro vedení těchto škol.

Jak byl evaluační nástroj vytvořen?

Byl vytvořen týmem učitelů na vysoké škole - pedagogů a psychologů se specializací na účinné učení a upraven podle připomínek učitelů ze základních a středních škol.

Celkový pohled na výuku, která podporuje žáka v učení, je rozdělen do určitých hledisek, vlastně konkretizace podmínek, za kterých se optimálně kompetence k učení rozvíjejí. Jsou nazvány obecně „situace“ a rozdělili do dvou oblastí:

1. **situace podpůrné** – situace, které optimálně přispívají k rozvoji kompetence k učení (např. zda se pracuje s obtíží, která se vyskytla v učení, zda se ve výuce reflektují učební procesy);
2. **situace tlumící** – situace, které žáky omezují v tom, aby se u nich kompetence k učení optimálně rozvíjely (např. zda se v průběhu výuky objevují situace, které jsou pro žáky ponižující)

Třetí pohled na výuku představují tzv. **souhrnné charakteristiky výuky**, které nejsou jednotlivými situacemi, ale prolínají celou výukou – např. zda ve třídě panuje pozitivní atmosféra pro učení.

Evaluační nástroj je sestaven tak, aby poskytl **celkový pohled na výuku z hlediska podpory k dalšímu učení**. Pokud by však školu zajímaly jen vybrané aspekty výuky (např. ve druhé fázi evaluace, kdy se ukáže, že výuka má rezervy v určitém aspektu – např. v práci s informačními zdroji, lze se v evaluaci zaměřit pouze na ně.

Jaké má evaluační nástroj části?

1. část: Popis jednotlivých situací a charakteristik výuky:

1. situací podporujících rozvoj kompetence k učení
2. situací tlumících rozvoj kompetence k učení
3. souhrnných charakteristik výuky.

Jsou popsány tak, aby bylo zřetelné:

- čím podporují či limitují rozvoj kompetencí k učení (úvodní věta popisu),
- jak je obecně situace rozpoznatelná, jaké jsou její různorodé varianty
- jak tuto situaci poznáme na jednání a chování učitele a žáků (pozorovatelné projevy)

2. část: Záznamový arch pro pozorování, který je složen z:

- a) archu pro identifikační údaje o hodnocené výuce (předmět, ročník aj.)
- b) archu pro záznam do tabulky podle situací a charakteristik
- c) archu pro průběh hodiny a další poznámky pozorovatele
- d) hodnotící škály (jak přepisovat hodnotu situacím a charakteristikám)

Jak pracovat s evaluačním nástrojem?

1. fáze: Pozorování ve výuce

Základem evaluace je hodnocení pozorovatelů ve výuce, kteří zaznamenávají údaje do pozorovacího archu ve třech zmíněných oblastech podle přiložených škál.

- Pozorovatel se seznámí s popisem situací a charakteristik výuky (1. část evaluačního nástroje)
- Pozorovatel zaznamená základní informace o výuce (předmět, třída aj.) do připravených kolonek archu
- Pozorovatel zaznamená průběh hodiny na přiložený list včetně poznámek, které jsou důležité pro další evaluaci
- Pozorovatel po skončení výuky zanesne své hodnocení jednotlivých situací a souhrnných charakteristik výuky do přiloženého archu (podle popisu stupňů škály)

Jaké jsou požadavky na pozorovatele?

- Pozorovatel musí být obeznámen předem s charakteristikou situací (dány v 1. části evaluačního nástroje)
- Pozorovatel dokáže v realitě výuky tyto situace rozpoznat

2. fáze: Vyhodnocování výsledků pozorování

Pro hodnotitele doporučujeme nejprve odpozorovat celou sledovanou hodinu a udělat si poznámky k průběhu hodiny, příp. doplnit v archu další doplňující informace na základě vlastního pozorování nebo na základě informací od sledovaného učitele (viz záznamový arch). Teprve až po skončení pozorované hodiny doporučujeme přidělovat příslušné hodnoty podle hodnotících škál u jednotlivých situací a charakteristik a uzavřít celkovým hodnocením (viz záznamový arch). Hodnotitel tak má zapsané údaje, s kterými se dál pracuje podle specifiky evaluačního procesu na příslušné škole.

Podle přidělených hodnot v archu je zřejmé, v kterých situacích a charakteristikách je daná výuka „silná“ z hlediska rozvoje kompetencí, v kterých naopak je možné výuku upravit. V popisu situací je podána jejich optimální podoba, v popisu charakteristik lze najít optimální podobu v části „pozitivní naplnění“. **Výuka by tedy měla být upravována podle těchto popisů, které jsou také konkretizovány popisem projevů učitele a žáků.**

3. fáze: Varianty práce s výsledky pozorování

Každá škola má specificky nastavenou evaluaci výuky a její místo v celkové evaluaci práce školy. Proto navržené varianty lze chápat jako možnosti, které se mohou konkretizovat, přetvářet, kombinovat podle podmínek školy i jednotlivých učitelů.

- a) Evaluace probíhá na základě dohody **mezi dvěma učiteli**. Může jít o vzájemnou evaluaci výuky, příp. hodnotitelem může být ředitel či další člen vedení školy. Po fázi vyhodnocení výsledků po krátké době následuje rozhovor týkající se jak silných stránek výuky, tak problematických míst. Součástí rozhovoru je nástin možných řešení: doporučujeme soustředit se na úpravu výuky postupně, tj. snažit se zařadit jednu či dvě situace, jednu charakteristiku (např. práce s informačními zdroji). Zdrojem úprav je popis situací a charakteristik v archu – jde o určitý optimální model hledisek, které fungují jako celek při podpoře kompetencí k učení. V proměně výuky může následovat další fáze, kdy se pozorovatelé soustředí v hodnocení jen na tuto upravenou situaci či charakteristiku.
- b) Evaluace probíhá ve **větší skupině učitelů** (např. skupina učitelů přírodovědných předmětů). Průběh je obdobný jako v bodě a), je však třeba promyslet organizaci (pozorovaný a hodnotitel ve dvojicích, nebo pozorovaný a dva hodnotitelé a poté výměna v rolích).
- c) Evaluace probíhá **v celé škole**. Výsledky hodnocení lze pak statisticky zpracovat v různých okruzích a) situace podporující b) situace tlumící c) souhrnné charakteristiky výuky.

4. fáze: Následná práce s výsledky ve škole

může obnášet:

- samostatné studium problematiky výuky podporující kompetence k učení na základě dostupné literatury (učební texty především z didaktiky a pedagogické psychologie, články, webové stránky např. VÚP, NÚOV, metodický portál www.rvp.cz aj.) – např. k problematice zacílení výuky (včetně taxonomií cílů), k reflexi učební činnosti, práci s chybou aj.
- vzdělávání ve skupině: ze zdrojů učitelského sboru, s externím vzdělavatelem (mentoring, koučink, analýza videonahrávek) aj.
- rozhodnutí o individuálním nebo kooperativním učitelském výzkumu (akčním výzkumu) zaměřeném na efekty dané proměny, který jednatel nebo školy mohou publikovat